

УДК 81'362'25=161.2=111

**“ПОРІВНЯЛЬНА ГРАМАТИКА АНГЛІЙСЬКОЇ ТА УКРАЇНСЬКОЇ МОВ”
ПРОФЕСОРІВ Ю. О. ЖЛУКТЕНКА (1960) І А. Е. ЛЕВИЦЬКОГО (2008)**

Олександра Пилипчук

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, Львів, 79000, Україна
e-mail: oleksandrapylipchuk@gmail.com*

Розглянуто зіставну граматику англійської та української мов у викладі українських науковців – Ю. О. Жлуктенка та А. Е. Левицького в однойменних монографіях “Порівняльна граMATика англійської та української мов”, опублікованих у 1960 та 2008 роках.

Ключові слова: порівняльна граMATика, переклад, зіставні дослідження.

Зіставні дослідження в Україні не представлені чисельними працями. Після піонерської праці Ю. О. Жлуктенка опубліковано: “Порівняльні дослідження з граMATики англійської, української, російської мов” (1981) за редакцією Ю. О. Жлуктенка, “Порівняльну типологію англійської та української мов” (2003) І. В. Корунця, “Сравнительную типологию английского, немецкого, русского и украинского языков” (2009) А. А. Борисова, А. А. Іванова, А. Е. Левицького, Л. Л. Славоної та Н. Д. Борисенко, “Введение в сравнительную типологию английского, русского и украинского языков” (1977) К. К. Швачко, П. В. Терентьева, Т. Г. Янукаяна, С. О. Швачко та “Порівняльну граMATику англійської та української мов” (2008) А. Е. Левицького.

Мета пропонованої статті: (I) визначити можливі варіанти застосування результатів контрастивних досліджень у теорії та практиці перекладу; (II) порівняти та зіставити дві монографії з погляду їхніх цільових аудиторій та сфер застосування; (III) порівняти та зіставити дві монографії, зокрема їхнє застосування в навчанні та здійсненні перекладу.

Переклад та контрастивна лінгвістика пов’язані між собою. “Зв’язок між КА [контрастивним аналізом] і перекладом – двосторонній. З одного боку, переклад окремих уривків тексту може бути джерелом даних для КА. [...] З іншого, КА може дати пояснення труднощам, що виникають при перекладі” [9, с. 49]¹.

В обох монографіях згадано про користь контрастивних досліджень для усного та письмового перекладу. У першій книжці це вказано в передмові, друга ж містить цілий підрозділ у межах першого розділу під назвою *Comparative Linguistics and Translation Studies. Aims and Tasks of Comparative Linguistics in Training Interpreters*.

Окрім того, що порівняльні дослідження мають багато спільного з перекладознавством, вони також значною мірою допомагають у практиці перекладу та навчанні перекладу.

Структура і композиція аналізованих досліджень – різна. Перше (опубліковане 1960 р.) містить лише розділи, що подають фактичне порівняння англійської та української мов на

¹ Тут і далі цитати з англо- та російськомовних джерел подано в перекладі автора.

різних рівнях – фонологічному, морфологічному та синтаксичному. Друге (2008) – містить також розділ, присвячений теоретичним аспектам контрастивної лінгвістики як дисципліни загалом. Крім того, в ній також є розділ із завданнями для повторення і кращого розуміння та запам'ятовування вивченого матеріалу.

Щодо фонології, автори мають досить різний підхід до викладу матеріалу цієї теми. Ю. О. Жлуктенко розглядає виключно “практичну” сторону проблеми і починає розділ з опису фонем порівнюваних мов. Тут читач знайде детальне порівняння англійських та українських фонем із вказівкою на всі їхні конвергентні та дивергентні риси. А. Е. Левицький починає розділ із подачі теоретичних основ вивчення фонологічних систем мов. Опис англійських та українських голосних тут – загальніший. Автор не пропонує таких детальних пояснень стосовно кожної пари звуків, як це робить Ю. О. Жлуктенко.

Інші розділи книжки А. Е. Левицького подають інформацію, яка в Ю. О. Жлуктенка недостатньо широко, або й узагалі не представлена. Це розділи: 2.3. *Другорядні варіанти англійських та українських фонем.* / 2.4. *Перехід при артикуляції фонем у мовленні.* / 2.5. *Склад у порівнюваних мовах.* Тут також приділено більше уваги наголосу та інтонації.

У розділах про фонологічні системи англійської та української мов обох досліджень є інформація, важлива для перекладу та перекладознавства. Це помітніше в книжці А. Е. Левицького, що можна пояснити тим, що вона, власне, є підручником для студентів перекладацьких відділів.

Морфологія охоплює найоб'ємнішу частину обох аналізованих досліджень. Вони містять детальну інформацію про частини мови в англійській і українській мовах та їхнє співвідношення.

Як і в попередньому розділі, частина, присвячена морфології, в книжці Ю. О. Жлуктенка є “практичним” порівнянням частин мови, тоді як у А. Е. Левицького подано також загальну теоретичну інформацію: основні поняття порівняльної морфології, її фундаментальні положення тощо.

У пропонованій праці розглянуто лише найцікавіші з погляду автора аспекти двох книжок з порівняльної граматики, які найбільше можуть зацікавити та стати в нагоді студентам перекладацьких відділів, викладачам перекладу та перекладачам.

Ю. О. Жлуктенко зауважує, що традиційні англійські граматики визнають у англійській мові два відмінки – загальний та присвійний. Через те, що в загальному відмінку іменники не мають закінчень, усе розмаїття значень, які в українській мові виражається відмінковими закінченнями, можна зрозуміти із синтаксичних засобів, використаних у реченні, а саме – порядку слів та прийменників. Отже, іменник, що стоїть перед дієсловом, вважають у реченні підметом, а за дієсловом, – додатком чи частиною складного присудка [1, с. 42].

А. Е. Левицький також надає інформацію про можливу відповідність між англійськими іменниками в загальному відмінку та відмінками українських іменників [3, с. 113].

В англо-українській опозиції рід – одна із найпроблематичніших категорій із погляду перекладу. В українській мові рід – граматична категорія, що передається через значення слів, морфологічну структуру та форми узгодження [3, с. 115], тоді як у англійській це більш логічна категорія. Існують суперечливі думки стосовно здатності англійського іменника співвідноситися з певним родом. З одного боку, можна вважати, що можливість співвіднесення іменника з особовими займенниками свідчить про його здатність виражати рід. Однак з іншого — вибір займенника визначається семантикою слова, а не його формою. Отже, за родами можна поділити не самі слова, а поняття, які вони представляють [1, с. 45]. Це може стати проблемою при перекладі з англійської українською і навпаки.

Прикметник має багато спільного в англійській та українській мовах, але є й відмінні риси. Більшість з них не становлять проблеми для того, хто вивчає мову, але потрібно про них знати, щоб уникнути інтерференції та правильно передавати інформацію з однієї мови іншою.

По-перше, дуже часто значення, яке в українській мові виражається відносними прикметниками, виражається в англійській іменником у атрибутивній позиції (напр. *a stone house* – кам'яний будинок) [1, с. 52].

По-друге, присвійних прикметників, які досить розповсюджені в українській мові, в англійській немає, а тому те саме значення виражається в ній іменником у присвійному відмінку або прийменником з іменником (напр., *батьків дім* – *father's house* або *the house of the father*) [1, с. 52].

Стягнені форми прикметників, які здебільшого вживаються в українському художньому мовленні, можуть також становити проблему при перекладі. Англійська мова не має відповідних форм, а тому частину емотивного чи експресивного значення образу, створеного за допомогою такої форми прикметника, буде втрачено при перекладі.

Іншим проблемним питанням для перекладу з української на англійську є зменшувальні та збільшувальні форми прикметників та підсилений найвищий ступінь (напр. *якнайкрайшій, цюнайбільшій*) [1, с. 54–55].

Їх можна вважати структурно-конотативними реаліями [2] в англо-українській бінарній опозиції, оскільки, крім відсутності в англійській мові відповідних ім форм, вони також мають додаткове смислове навантаження. Англійською їх можна передати такими словами як, напр., *extremely*, але частина значення все ж буде втрачена.

А. Е. Левицький стверджує, що такі українські прикметники, як *жовтий, рожевий, зелений, синій* утворюють найвищий ступінь порівняння лише аналітично [3, с. 125]. Однак, із цим важко погодитися. Можливо, це просто друкарська помилка (і “аналітично” помилково написали замість “синтетично”), оскільки існує досить багато прикладів, які доводять можливість утворення ступенів порівняння від цих прикметників синтетичним шляхом. Наприклад, *Якби хто з села повибирав цюнайгірші хатки, а до них загнав цюнайобдертіших мужиків і найжовтіших жінок і додав ще голої дробни – дітей – і все поставив близько себе накупі, то мав би правдивий образ тих хаток із їх мешканцями* (В. Стефанік. “Палій”). – *Знову? – Корват підставляє обличчя ранковому повітрю. Найрожевіший, найтихіший квітневий ранок* (В. Єшкілев. “Пафос”). *Станом на 2004 рік Борислав входив до числа найзеленіших міст України.*

В англійській мові досить поширене вживання числівників *dozen* і *scores*, тоді як в українській слово *дюжина* вийшло із щоденного вжитку, а слову *scores* немає прямого еквівалента в формі одного слова (“двадцять штук”). А. Е. Левицький стверджує, що, на відміну від англійської, “українська система лічби не має таких збережених елементів. У щоденному вжитку переважає слово *десяток*” [3, с. 156]. Ю. О. Жлуктенко підходить до питання не так радикально, говорячи, що слово *дюжина* вживається рідко.

Ні в одній з книжок не згадано, що слова *dozen* (у формі *dozens*) та *scores* часто використовують у англійській не на позначення точної кількості, а просто, щоб сказати, що чогось є велика кількість: “**dozens** – невизначена, велика кількість” [10]; “**scores** – багато” [10]. У таких випадках цим словам можуть відповідати *десятки* (*dozens of people* – *десятки людей*), *багато, чимало, тьма* (*dozens / scores of football fans* – *багато / чимало / тьма футболних фанатів*).

Та треба зауважити, що такі варіанти відповідників можуть бути придатними тільки для перекладу. Вони не є систематичними, а тому їх не зафіксувати в книзі з порівняльної граматики.

Обидва автори досить докладно описують категорію займенника. У кожній із книжок подано кілька аспектів, які особливо важливі для перекладу:

- 1) Англійський особовий займенник *they* може також використовуватися і в безособовому значенні. Те ж значення можна виразити в українській мові безособовим реченням: *they say* :: *кажуть* [1, с. 60]. Безособове значення в англійській можна також виразити займенником *it*, який виконує в реченні функцію формального підмета і не перекладається, наприклад, *it is cold* – *холодно*.
- 2) В українському реченні присудок може вживатися без підмета. Це неможливо в англійській, а тому при перекладі таких речень треба використовувати займенник як підмет. Одначе, варто бути обережним, оскільки не завжди зрозуміло, який займенник потрібно вжити, наприклад, *Дивлюся – хтось іде. Підходить ближче та й каже...* Спочатку не зрозуміло, вживати тут займенник *he* чи *she*. Звісно, подальший контекст, найімовірніше, роз'яснить це питання, і проблему для письмового перекладача буде вирішено. Однак усний перекладач тут опиниться у складнішій ситуації, оскільки йому доводиться вирішувати миттєво.
- 3) “Хоча український займенник *воно*, який також часто використовується на позначення усього, не пов'язаного із поняттям *особа*, не можна вважати його предметним займенником, він використовується на позначення тварин, істот, малих за віком – тварин і людей, – тоді як у англійській *it* може вживатися тільки щодо тварин, невизначених істот або у пейоративному значенні. Крім того, в українській мові, на відміну від *it*, він має також експресивне значення” [3, с. 149].

На відміну від А. Е. Левицького, Ю. О. Жлуктенко також вказує, що займенник *воно* може використовуватися, коли стать особи не визначено. Так само як і англійський займенник *it*, *воно* може мати зневажливе значення [1, с. 60]. Наприклад, *І що воно таке? – What is it?* (невизначений рід невідомого об'єкта); *Та воно ні на що не здатне! – It's incapable of anything!* (висловлюючи про когось низьку оцінку).

- 4) Українські присвійні займенники можуть набувати властивостей іменника та використовуватися окремо. В англійській мові це неможливо. В ній завжди мусить бути іменник разом із присвійним займенником. Наприклад, *А ось і мої приїхали!* Це речення передбачає, що обоє співрозмовників знають, про кого йдеться. *Мої* може стосуватися дітей, братів / сестер, батьків, друзів, співробітників, сусідів тощо. Тільки контекст допоможе правильно перекласти речення.
- 5) Інша відмінна риса англійських та українських присвійних займенників полягає в тому, що в англійській мові вони вживаються набагато частіше. “В англійській мові майже завжди, коли предмет належить особі-виконавцю дії, використовується присвійний займенник” [3, с. 150]. В українській мові вони вживаються тільки тоді, коли виникає потреба наголосити чи уточнити приналежність чогось певній особі. Щобільше, незважаючи на існування окремих присвійних займенників для кожної особи, в українській мові здебільшого використовується займенник *свій*, якщо предмет належить виконавцю дії. Інші займенники використовуються, коли діяч та власник предмета – різні особи. В обох випадках у англійській мові використовуються ті самі присвійні займенники. Наприклад, *Принеси завтра свою роботу*.

– *Bring your work tomorrow. Я маю твою книжку. – I have your book.* На цьому наголошено лише в книжці Ю. О. Жлуктенка, тоді як у А. Е. Левицького тільки перелічено українські займенники, але жодних зауваг щодо їхнього вживання не подається. Проте це важливо, оскільки інтерференція мови оригіналу часто спричиняє надмірне чи неприродне вживання присвійних займенників при перекладі з англійської на українську, наприклад, *Put your things into your bag. – Покладіть свої речі в свою сумку* (неприродно). *Покладіть (свої) речі в сумку* (прийнятніше). *You can bring your friends. – Можеш привести твоїх друзів* (неприродно). *Можеш привести своїх друзів* (прийнятніше).

- 6) В англійській мові набагато більше зворотних займенників, ніж в українській. Англійські зворотні займенники мають низку відмінних рис, тоді як в українській один і той самий займенник *себе* вживається стосовно всіх осіб. Однак це не єдина відмінність у їхньому використанні. Передусім, у англійській мові зворотні займенники використовують для утворення аналітичних форм зворотного стану. У більшості випадків такі форми можна передати українською мовою словами зі зворотним постфіксом *-ся*. Проте це правило не двостороннє. У деяких випадках українські дієслова з цим афіксом не можуть бути передані англійською за допомогою зворотних займенників. Це важливо пам'ятати, щоб уникнути неправильного чи неприродного їх використання. Наприклад, *Навіть не намагайся мене переконати!* – *Don't even try to convince me!*

По-друге, український зворотний займенник у формі давального відмінка (*собі*) може іноді перетворюватися в частку та набувати цілої низки нових значень – інтенсивності, легкості чи свободи саморозвитку, байдужості ставлення чи протиставлення.

В аналізованих дослідженнях інформація про це подана по-різному. Ю. О. Жлуктенко описує конкретніше, подає більше прикладів, тоді як виклад А. Е. Левицького – загальніший. Можливо, причиною цього є те, що до третього курсу студенти повинні б і самі бути здатними придумати власні приклади та визначити, яке саме експресивне значення має займенник.

- 7) Обидві мови мають також групу підсилювальних займенників. В англійській мові їхня форма збігається зі зворотними займенниками, а в українській, подібно до попередньої категорії, існує лише один підсилювальний займенник *сам*, який має категорії роду й числа [1, с. 64]. У монографії А. Е. Левицького лише один абзац присвячено підсилювальним займенникам: “Група підсилювальних займенників окремо виділяється в обох мовах. В українській є лише один займенник, який виконує цю функцію. Його позиція в реченні, на відміну від підсилювальних займенників в англійській мові, не фіксована” [3, с. 152].

Такий опис цієї категорії вимагає доброго розуміння від читача, оскільки ні форми зворотних займенників, ні приклади їхнього використання тут не згадані. Натомість у книжці Ю. О. Жлуктенка подано повнішу інформацію на цю тему.

- 8) Заперечні займенники згадані лише у монографії Ю. О. Жлуктенка. Він зауважує, що наявність заперечного займенника робить англійське речення заперечним, навіть якщо дієслово стоїть у стверджувальній формі. Це важливо, оскільки використання подвійного заперечення – поширена помилка, спричинена інтерференцією рідної мови на початкових етапах вивчення англійської мови.
- 9) Обидві граматики звертають увагу читача на той факт, що хоча українська та англійська мови мають відповідні займенникові комбінації форм взаємних займенників

– *each other / one another* – один одного, англійські займенники можуть іноді перекладатися українською мовою додаванням до дієслова афікса *-ся*. Це допоможе уникнути непотрібної незграбності перекладу. Наприклад, *They hugged each other.* – *Вони обійняли один одного.* vs. *Вони обійнялися.*

- 10) Обидві граматики звертають увагу читача на англійський неозначено-особовий займенник *one* та його зворотну форму *oneself*, що не мають еквівалентів в українській мові, в якій те ж значення зазвичай передається формами дієслів без підмета [3, с. 155].

А. Е. Левицький додає, що “якщо *one* використовується з означеним артиклем або вказівним займенником, він виражає вказівне значення, але без анафоричної функції. Вказівний займенник чи прикметник, вжитий окремо, є його еквівалентом в українській мові” [3, с. 155].

- 11) А. Е. Левицький вказує, що англійський займенник *both* не завжди можна перекладати як *обидва*. “У зв’язку з відсутністю в українській мові відповідного займенника, коли *both* позначає два окремі явища, він зазвичай відповідає займеннику *все*, сполучникам *i, i...i, як так і*. Коли ж він стосується двох ідентичних одиниць – числівникам *два, обидва*” [3, с. 154]. Дослідник зазначає, що займенник *either*, який має значення поділу, не має відповідника в українській мові.

- 12) Ще одна проблема, важлива для перекладу, яку згадано в А. Е. Левицького, але не в Ю. О. Жлуктенка – це те, що в англійській є тільки одна форма *you* на позначення форм і однини, і множини. Українською її можна перекладати або як *ти*, або як *ви*, що здебільшого залежить від контексту ситуації, стосунків між її учасниками, культурних та соціальних звичаїв тощо. Тому перекладачеві іноді важко вибрати правильну форму, якщо він не знає, в яких взаєминах один до одного перебувають двоє людей. І навпаки, складно передати англійською мовою різницю у звертанні, коли люди переходять від офіційнішої до неофіційнішої (при ближчому знайомстві) чи навпаки (коли між ними виникає почуття відчуження, або змінюється формальність ситуації).

Р. Якобсон зазначає: “Мови відрізняються в основному тим, що вони *мусять* передавати, а не тим, що вони *можуть* передати. Кожне дієслово певної мови неодмінно піднімає ряд конкретних запитань, наприклад, чи розглядається дія, про яку йде мова, з урахуванням її завершеності чи без? Чи подається ця подія як така, що відбувалася до моменту мовлення чи ні? Природно увага людей, для яких мова є рідною, постійно зосереджується на тих елементах, які є обов’язковими в їхньому вербальному кодї” [13, с. 116].

І в англійській, і в українській мовах дієслово – одна з найскладніших частин мови, особливо щодо перекладу. Ю. О. Жлуктенко і А. Е. Левицький присвячують значну частину розділу з морфології дієслову та різним його властивостям. Далі визначають такі проблеми, які становлять особливий інтерес для перекладачів.

1) Зворотні дієслова в українській мові утворюються за допомогою зворотного афікса *-ся*, наприклад, *мити – митися, ховати – ховатися* тощо. Цей метод – дуже продуктивний. Однак у англійській мові нічого подібного немає [1, с. 73]. Натомість, те саме значення створюється додаванням до дієслова зворотного займенника [3, с. 139], напр., *Я сховав коробку – Я сховався – I hid the box – I hid myself.*

2) Ю. О. Жлуктенко і А. Е. Левицький твердять, що серед науковців немає єдиного погляду на існування в англійській мові категорії виду. Навіть незважаючи на те, що обоє підтримують думку, що ця категорія в англійській мові таки існує, вони фактично подають приклади різних видів.

Загалом, відмінності у видовій системі двох мов можна пояснити їхнім зосередженням на різних явищах. В українській увага зосереджена на самому факті здійснення дії та, водночас, повноті (мірі) виявлення значення. В англійській мові форми загального виду наголошують передусім на самому факті дії, а її завершеність – не важлива. Тому його використовують для вираження і тих дій, які в українській мові вважаються доконаними, і тих, що вважаються недоконаними. Оскільки доконаний вид наголошує на доконаності дії, він не може виражати повторювану дію, яку важко назвати завершеною. Як наслідок, якщо в англійському реченні є дієслово загального виду, яке описує повторювану дію, найімовірніше, його потрібно перекладати українською дієсловом недоконаного виду.

3) Система англійських часів набагато складніша, ніж українських, що може стати причиною певних проблем при перекладі, особливо з української англійською. Тим, хто вивчає англійську, буває важко правильно виокремити найважливішу характеристику дії в реченні, від якої залежить вибір часової форми. Це також складно через те, що час тісно пов'язаний із видом, а оскільки види дієслів у англійській мові відрізняються від української, можуть виникнути складнощі при виборі правильної форми.

Із двох авторів тільки Ю. О. Жлуктенко виокремлює поняття узгодження часів у англійській мові. В українській подібного явища немає, а тому воно також створює додаткові труднощі.

4) Що стосується категорії стану, Ю. О. Жлуктенко і А. Е. Левицький стверджують, що в англійській та українській мовах існує три стани – активний, пасивний і зворотний. Однак їхнє застосування в цих мовах відрізняється: “... в англійській мові стан є більш граматичною категорією, ніж в українській, де він має лексико-граматичний характер” [1, с. 87].

5) Форми наказового способу в англійській та українській мовах не становлять особливих труднощів для перекладу. Та є певні винятки. В українській мові існують так звані інтимізуючі форми інфінітива, утворені за допомогою часток *–бо* та *–но* (*Йди-но до неї, проси, щоб я стала господинею із власною землею та новою хатою* (із казки), що мають додаткові семи, які втрачаються при перекладі, якщо їх не компенсувати іншими, зокрема, лексичними засобами.

6) Опис неособових форм дієслова в дослідженні Ю. О. Жлуктенка набагато детальніший, ніж у А. Е. Левицького. Перший дослідник подає інформацію про відмінності між цими категоріями в англійській та українській мовах, а також подає варіанти перекладу для більшості з них.

I) В українській мові інфінітив може набувати зменшено-пестливого значення за допомогою додавання суфіксів, напр. *спатоньки, їстоньки* [1, с. 97]. Це практично неможливо перекласти англійською. Втрата частини значення тут неминуча.

II) В англійській мові існує набагато більше форм інфінітива. В активному стані вона має інфінітив загального виду, інфінітив тривалого виду, інфінітиви перфекту та тривалого перфекту. У пасивному стані є інфінітив загального виду та перфектний інфінітив. Як і в попередніх випадках, їх не можна передати українською мовою, оскільки в ній подібних форм немає. Їхнє значення передається тільки описово.

III) Окрім своїх морфологічних ознак, інфінітиви англійської та української мов відрізняються також звичаями синтаксичного вжитку. Український інфінітив видається обмеженішим щодо варіантів вжитку в реченні. Ю. О. Жлуктенко перелічує сім різних властивостей англійського інфінітива. Майже в кожному випадку він матиме інший відповідник в українській мові. Фактично, вибір українського відповідника залежить від конкретного речення. Однак дуже часто в українській потрібно вживати підрядне речення [1, с. 98–99].

IV) Ю. О. Жлуктенко пропонує також декілька порад щодо перекладу (власне відповідності) англійських participles (дієприкметників / дієприслівників) українською мовою [1, с. 102–103].

V) Ще однією перекладацькою проблемою може бути англійський герундій, який, на відміну від іменника, орієнтований не на предмет, а на процес. Іноді можна використати в українській мові такі слова як *малювання* для вираження такого ж значення, проте дуже часто семою процесуальної орієнтованості необхідно пожертвувати для дотримання норм української мови.

Прислівник – одна з найменш проблемних частин мови з погляду англо-українського та українсько-англійського перекладу. Однак, як і у випадку з іншими частинами мови, Ю. О. Жлуктенко наголошує на тому, що українські прислівники можуть мати зменшено-пестливі форми, які утворюють додаванням відповідних суфіксів. Ці суфікси – структурно-конотативні реалії в англо-українській бінарній опозиції, англійською мовою їх значення можна передати лише описово [1, с. 107].

Одна з основних проблем перекладу, пов'язаних із прийменниками, полягає в тому, що в англійській мові можна вживати кілька прийменників підряд і всі вони стосуватимуться того самого іменника. Ю. О. Жлуктенко подає такий приклад: *stories for, by and about children* [1, с. 112]. Таке використання в українській мові неможливе, а щоб перекласти це словосполучення, доведеться повторити слово “діти” тричі або раз чи двічі замінити його займенником.

На протипагу англійській, в українській мові часток досить багато й вони додають різних відтінків значень словам та реченням, з якими та в яких вони використовуються. В англійській це значення можна передати лексичними засобами, а також інтонацією, наголосом чи тоном [1, с. 117].

Ю. О. Жлуктенко та А. Е. Левицький виділяють основні характеристики речень та словосполучень у порівнюваних мовах. Знову ж таки, як і в попередньому розділі, подана інформація в їхніх книжках дещо відрізняється. Загалом, Ю. О. Жлуктенко подає про синтаксис більше інформації, проте А. Е. Левицький пропонує читачам інформацію, якої немає в попередній книзі. Наприклад, він додає підрозділ про пунктуацію, якого немає у Ю. О. Жлуктенка.

У книжці Ю. О. Жлуктенка знаходимо інформацію про використання дієслівних форм у множині для вираження пошани в українській мові. Автор зауважує, що англійським відповідником буде дієслово в однині [1, с. 130] (напр., *А чи мати дозволяють?* – *Does the mother allow?*). Такі форми іноді використовуються для створення комічного ефекту. В таких випадках перекладачеві треба буде таки знайти спосіб передати це в цільовому тексті, щоб не нейтралізувати його.

Ю. О. Жлуктенко, і А. Е. Левицький наголошують на тенденції використовувати в англійській мові іменники в атрибутивній функції. Значення такого словосполучення зазвичай виводиться із послідовності іменників (наприклад, *school uniform* – *шкільна форма*). Такі конструкції можуть складатися більше, ніж з двох іменників.

Книжку “Порівняльна граматики англійської та української мов” Ю. О. Жлуктенка опубліковано 1960 року, і це перша подібна робота в Україні. У передмові до неї окреслено коло її можливого застосування. Автор твердить, що такі дослідження важливі для методики навчання іноземної мови, складання посібників та підручників (самовчителів), словників та посібників з практики перекладу. “Порівняльні двомовні граматики і дослід-

ження корисні перекладачам і редакторам” [1, с. 4]. Їх також можна використовувати при розробці систем для машинного перекладу. Посібник складається з трьох великих розділів та низки підрозділів.

Список літератури до книжки охоплює 32 позиції. Він свідчить про майже цілковитий брак контрастивних досліджень у англо-українській опозиції на той час (лише дві статі Т. О. Бровченко містять порівняльний аспект). Тому можна зробити висновок, що Ю. О. Жлуктенко провів надзвичайно велику роботу, щоб майже з нуля написати дослідження, яке значною мірою полегшило життя наступних поколінь мовознавців.

Порівняльну граматику (1960) написано простою і зрозумілою мовою, що сприяє вивченню та запам'ятовуванню матеріалу. Автор намагається рівномірно представити обидві мови (тобто, подати приблизно однакову кількість інформації, прикладів тощо). Дослідження може придатися в дослідженні різних галузей мовознавства, перекладознавства, а також у практичному застосуванні перекладачами й викладачами мови та перекладу.

Книжку “Порівняльна граматики англійської та української мов” А. Е. Левицького опубліковано 2008 року в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка. На відміну від попередньої, ця монографія – посібник для студентів перекладацьких відділень.

Він складається з п'яти розділів, кожен із яких має від трьох до семи підрозділів. Крім того, кожен розділ доповнено питаннями для обговорення, рекомендованою літературою та вправами. Загальний список літератури з усіх тем подано в кінці книжки. Тут уже знаходимо 300 позицій у основній частині та 28 позицій, рекомендованих “для додаткової практичної роботи”. Хоча між двома книжками пролягає досить великий часовий проміжок, список літератури в останній все ж не містить великої кількості джерел, присвячених порівнянню різних аспектів англійської та української мов. Більшість джерел тут зосереджується або на теоретичних проблемах зіставлення двох мов, або на детальному вивченні однієї мови. Це ще раз доводить брак теоретичних праць у цій галузі.

Книжка Ю. О. Жлуктенка пропонує виключно “практичний” підхід. Вона починається з передмови, а потім одразу ж переходить до порівняння фонетичних систем двох мов. Автор другої монографії, якому пощастило мати доступ до набагато більшої кількості теоретичних джерел і матеріалів, включив цілий розділ про контрастивну лінгвістику як науку, її історію та основні поняття.

Перше дослідження повністю покладається на джерела, опубліковані в Радянському Союзі, тоді як друге вже включає довідкові та інші матеріали з англосовієтського світу. Та порівняно з кількістю російських та українських джерел, їх небагато.

Через те, що граматики, на відміну від лексики, відносно статична система, немає розбіжностей між книжками (якщо не брати до уваги явища, щодо яких немає повної згоди серед мовознавців). Неможливо охарактеризувати одну книжку як кращу, а іншу як слабшу. Часова різниця між ними теж не відчувається. Щодо перекладознавчого аспекту, на якому ми намагалися зосередитися в нашій праці, то він наявний у обох книжках. Зважаючи на те, що друга книжка (2008 р.) опублікована спеціально для студентів перекладацьких відділів, було б дуже корисно, якби вона містила більше інформації, яку можна безпосередньо пов'язати з перекладом. Наприклад, можна було б подати більше пар прикладів у комбінації англійська ↔ українська (насправді англійських прикладів у ній набагато більше, ніж українських). Переклад прикладів, поданих однією мовою, дозволив би студентам зрозуміти, як можна відтворити ті чи інші конструкції. (Варто зауважити, що в книжці Ю. О. Жлуктенка більшість прикладів подано обома мовами).

Проте перелічені зауваги не можуть применшити цінності дослідження. Окрім теорії, в ній є багато вправ до кожної теми, а також питання для обговорення та списки рекомендованої літератури до кожного розділу окремо і до цілої книжки загалом. Усі ці елементи повинні допомогти студентам краще вивчити, зрозуміти та запам'ятати інформацію, подану в книжці.

Ю. О. Жлуктенко не подає вправ, але в нього також подано список використаної та рекомендованої літератури. Крім того, однією з найсильніших сторін цього посібника залишається чіткий виклад та проста і зрозуміла мова, які значною мірою сприяють розумінню та засвоєнню інформації.

1. Жлуктенко Ю. О. Порівняльна граматики англійської та української мов / Ю. О. Жлуктенко. – К. : Державне учбово-педагогічне видавництво “Радянська школа”, 1960. – 161 с. 2. Зорівчак Р. П. Реалія і переклад (на матеріалі англійських перекладів української прози) / Р. П. Зорівчак. – Львів : Вид-во при Львів. ун-ті, 1989. – 216 с. 3. Левицький А. Е. Порівняльна граматики англійської та української мов / А. Е. Левицький. – К. : Видавничо-поліграфічний центр “Київський університет”, 2008. – 264 с. 4. Карабан В. І. Попередження інтерференції мови оригіналу в перекладі (вибрані граматичні та лексичні проблеми перекладу з української мови на англійську) / В. І. Карабан, О. В. Борисова, Б. М. Колодій, К. А. Кузьміна. – Вінниця : Нова книга, 2003. – 205 с. 5. Корунець І. В. Порівняльна типологія англійської та української мов / І. В. Корунець. – Вінниця : Нова книга, 2003. – 464 с. 6. Корунець І. В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад) / І. В. Корунець. – Вінниця : Нова книга, 2003. – 448 с. 7. Словник української мови : В 11-ти томах / Редкол. І. К. Білодід (голова) та інші. – К. : “Наукова думка”, 1970–1980. – Т. 1–11. 8. Чернов Г. В. Теорія і практика синхронного перекладу / Г. В. Чернов. – М. : Издательство ЛКИ, 2007. – 208 с. 9. Routledge Encyclopedia of Translation Studies / ed. by Mona Baker. – London/New York : Routledge, 2001. 10. The American Heritage® Dictionary of the English Language Online [Electronic resource]. – Mode of access : www.bartleby.com/61/ 11. Baker M. In Other Words: A coursebook on translation / M. Baker. – London and New York, 2006. – 304 p. 12. Chernov G. V. Inference and Anticipation in Simultaneous Interpreting / G. V. Chernov. – Amsterdam / Philadelphia : John Benjamins Publishing Company, 2004. – 266 p. 13. Jakobson R. On Linguistic Aspects of Translation / R. Jakobson // The Translation Studies Reader. – London and New York : Routledge, 2000. – 524 p. 14. The Longman Dictionary of Contemporary English / [director, Della Summers]. – Longman, 2003. – 1950 p. 15. Neubert A. Translation as Text / A. Neubert, G. Shreve. – Kent, Ohio, and London : The Kent State University Press, 1992. – 171 p. 16. Newmark P. About Translation / P. Newmark. – Clevedon, Philadelphia, Adelaide, 1996. – 184 p. 17. Nida E. A. The Theory and Practice of Translation / E. A. Nida, C. R. Taber. – Leiden, 1982. – 218 p.

**“СРАВНИТЕЛЬНАЯ ГРАММАТИКА АНГЛИЙСКОГО И УКРАИНСКОГО
ЯЗЫКОВ” ПРОФЕССОРОВ Ю. А. ЖЛУКТЕНКО (1960)
И А. Э. ЛЕВИЦКОГО (2008)**

Александра Пылыпчук

*Львовский национальный университет имени Ивана Франко,
ул. Университетская, 1, Львов, 79000, Украина
e-mail: oleksandrapylypchuk@gmail.com*

Рассмотрена сопоставительная грамматика английского и украинского языков в изложении двух украинских учёных – Ю. А. Жлуктенко и А. Э. Левицкого в одноименных монографиях “Сопоставительная грамматика английского и украинского языков”, опубликованных в 1960 и 2008 годах.

Ключевые слова: сравнительная грамматика, перевод, сопоставительные исследования.

**THE COMPARATIVE GRAMMARS OF ENGLISH AND UKRAINIAN
BY YU. O. ZHLUKTENKO (1960) AND A. E. LEVYTSKYI (2008)**

Oleksandra Pylypchuk

*Ivan Franko National University of Lviv,
1, Universytetska St., Lviv, 79000
e-mail: oleksandrapylypchuk@gmail.com*

This paper deals with the grammar in its comparative aspect as described by two Ukrainian scholars – Yu. O. Zhluktenko and A. E. Levytskyi in their monographs both of which are entitled *A Comparative Grammar of English and Ukrainian* (published in 1960 and 2008, respectively).

Keywords: comparative grammar, translation, comparative studies.

Стаття надійшла до редколегії
11.01.2012 р.

Статтю прийнято до друку
22.05.2012 р.